

ETİYOPYA'NIN EKONOMİK KIRILGANLIKLARI: ÇATIŞMA, REFORM VE KALKINMA YOLUNDA ZORLUKLAR

HASNA JEBEL ABAGERO | OĞUZHAN DEMİRDÖĞEN

GİRİŞ

Afrika'nın en fazla nüfusa sahip ikinci ülkesi olan Etiyopya, uzun yıllardır hem ekonomik büyüme potansiyeli hem de bölgesel siyasi etkisiyle dikkat çeken bir ülke olmuştur. Ancak son yıllarda ya-

şanan ekonomik krizler, siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar, ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşmasını engellemiş ve ekonomisinin temel kırılganlıklarını açığa çıkarmıştır. 2023'te %7,1'lik büyüme oranına ulaşan Etiyopya, Afrika kıtasının en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmasına rağmen yüksek enflasyon,

döviz krizi ve artan dış borç gibi makroekonomik zorluklarla mücadele etmektedir. Bu durum, Etiyopya'nın hem iç hem de dış ekonomik faktörlerden kaynaklanan ciddi yapısal sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır.

Abiy Ahmed'in 2018'de iktidara gelmesiyle birlikte başlatılan ekonomik reformlar, uzun vadeli kalkınma hedeflerini desteklemeyi amaçlasa da iç çatışmalar ve küresel ekonomik gelişmeler Etiyopya'nın reform sürecini önemli ölçüde yavaşlatmıştır. Özel-

likle 2020'de Tigray bölgesinde başlayan iç savaş hem ekonomik kaynakların kalkınma projelerinden askerî harcamalara kaymasına yol açmış hem de yabancı yatırımcıların ülkeden çekilmesine neden olmuştur. Küresel enerji krizleri, iklim değişikliği ve döviz rezervlerindeki ciddi daralma, Etiyopya ekonomisinin kırılganlığını daha da artırmıştır. Dahası Etiyopya para birimi birinin son dönemde döviz karşısında hızla değer kaybetmesi, ithalat maliyetlerini artırarak halkın yaşam standartlarını olumsuz etkilemiştir.

Tablo 1: Etiyopya'nın Güncel Ekonomik Göstergeleri

Göstergeler	2022-23 Mali Yılı
Büyüme Oranı	%7,10
Hizmet Sektörü Büyüme Oranı	%7,90
Sanayi Sektörü Büyüme Oranı	%6,90
Tarım Sektörü Büyüme Oranı	%6,30
Enflasyon	%29,20
Döviz Kuru Değer Kaybı (Resmi)	%5,30
Döviz Kuru Değer Kaybı (Karaborsa)	%15
Bütçe Açığı	%3,30
Cari Hesap Açığı	%3,00
İşsizlik Oranı	%8
Genç İşsizlik Oranı	%23,10
Yoksulluk Oranı	%27
İnsani Yardım Gereksinimi	31,4 milyon
Sanayi Sektörünün GSYH İçindeki Payı	%28
Tarım Sektörünün GSYH İçindeki Payı	%32
Hizmet Sektörünün GSYH İçindeki Payı	%40

Kaynak: Afrika Kalkınma Bankası (AfDB)

Bu çalışma, Etiyopya'nın yaşadığı ekonomik krizi hem güncel ekonomik veriler hem de siyasi olaylar bağlamında politik ekonomi perspektifinden kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı; Etiyopya'nın ekonomik kırılganlıklarını analiz ederek ülkedeki mevcut ekonomik görünümün temel yapısal nedenlerini ortaya koymak ve olası çözüm yollarını tartışmaktır. Bu bağlamda çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Etiyopya'nın son yıllardaki ekonomik performansı, büyüme potansiyeli ve makroekonomik zorlukları incelenecektir. İkinci bölümde, siyasi istikrarsızlık, iç çatışmalar ve uluslararası ilişkilerin ülke ekonomisi üzerindeki etkileri mercek altına alınacak; Tigray çatışması ve küresel enerji krizlerinin sonuçları değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde, Abiy Ahmed hükümetinin ekonomi politikaları ve reform süreçleri detaylandırılacak bu politikaların etkinliği ve başarı şansları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Son olarak dördüncü bölümde Etiyopya'nın ekonomik krizini aşmak için atması gereken adımlar ve reform önerileri tartışılacaktır. Bu çalışma, Etiyopya ekonomisinin kırılganlıkları

nı analiz etmeyi hedeflemekte olup yalnızca mevcut krizlere ışık tutmakla kalmayacak aynı zamanda ülkenin uzun vadeli kalkınma stratejilerine de katkı sağlayacaktır. Böylece Etiyopya'nın karşı karşıya olduğu ekonomik sorunların daha geniş bir bağlamda anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

MEVCUT EKONOMİK GÖRÜNÜM

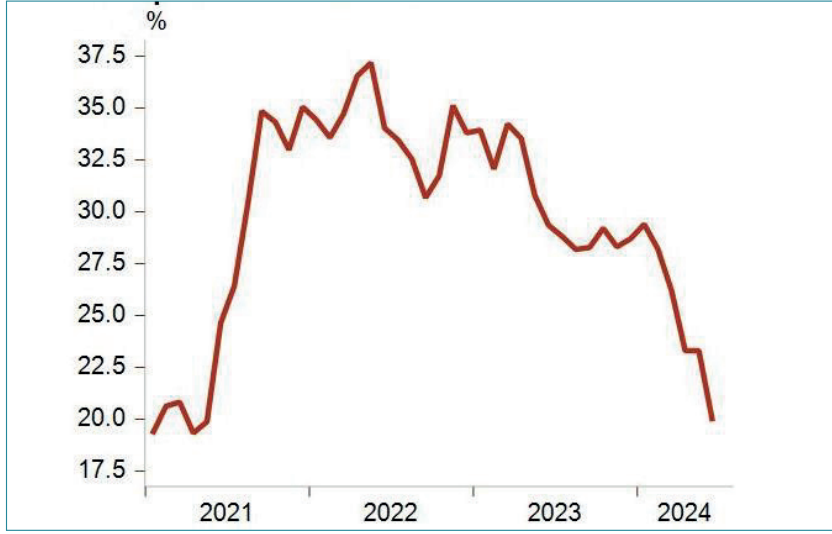
Etiyopya'nın mevcut ekonomik görünümü hem büyüme potansiyeli hem de karşılaştığı yapısal zorluklar açısından oldukça dikkat çekici bir tablo sunmaktadır. Ülkenin büyüme oranı 2023'te %7,1 seviyesine ulaşmıştır.¹ 2024'te ise %6,6 ile Fildişi Sahili'nin ardından %6,2 oranı ile Afrika kıtasının ikinci en yüksek Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyüme tahminine sahiptir. Bu büyüme büyük oranda tarım, hizmetler ve sınırlı sanayi sektörü büyümesiyle desteklenmektedir.² Ancak bu olumlu görünüm, yüksek enflasyon ve döviz sıkıntısı gibi ciddi makroekonomik sorunlarla gölgelenmektedir. Enflasyon, 2023 yılı sonunda %29,2 olarak kaydedilmiş olup bu oran ülkedeki alım gücünü olumsuz etkilemektedir.

Etiyopya'nın mevcut ekonomik görünümü hem büyüme potansiyeli hem de karşılaştığı yapısal zorluklar açısından dikkat çekici bir tablo sunmaktadır.

1 "Ethiopia Economic Outlook," *African Development Bank*, 2024.

2 "Ethiopia's Economic Forecast for 2024," *CNBC Africa*, 10 Ocak 2024.

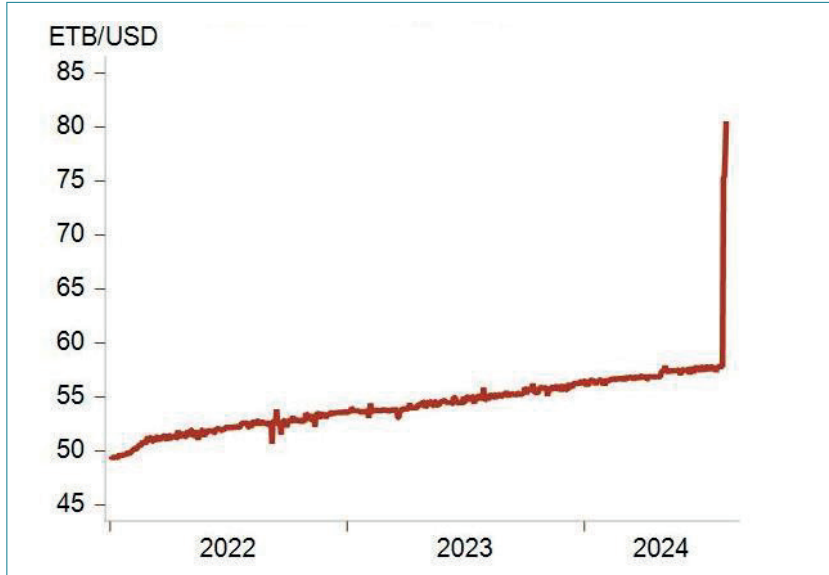
Grafik 1: Etiyopya'nın son 4 yıllık enflasyon oranı

Kaynak: Etiyopya Merkezi İstatistik Ajansı (CSA)

Etiyopya birri, döviz piyasasındaki baskılar nedeniyle ve esnek kur rejimine geçiş ile son dönemde %45 oranında değer kaybetmiş ve bu durum ticaret dengesi üzerinde baskı oluşturmuştur. Birinin değer kaybı, ithalat maliyetlerini artırırken ihracat gelirlerini sınırlı bir şekilde artırmaktadır.

Grafik 2: Etiyopya birrinin ABD doları karşısında değer kaybı

Kaynak: Tradingview

Etiyopya'da kahve hasadı.

Bu durum enflasyonun hızla yükselmesi-ne ve halkın temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşamasına yol açmış; yaşam maliyetinin artışı kamuoyu hoşnutsuzluğunu da beraberinde getirmiştir. Öte yandan ülkenin dış borcu ciddi bir baskı unsuru olmaya devam etmektedir. Toplam dış borç yükü yaklaşık 28 milyar dolara ulaşmış³ ve bu borç, özellikle IMF ve Dünya Bankası'nın destek programlarıyla yeniden yapılandırılmaktadır. Bu kapsamda Etiyopya, Paris Kulübü alacaklıları ile borç erteleme anlaşmaları yapmıştır.⁴ Etiyopya'nın bütçe açığı, son yıllarda ekonomik reformlar ve borç baskılarıyla mücadele kapsamında dikkat çekici bir konu olmuştur. 2023 yılında, ülkenin bütçe açığı, GSYH'sinin %2,5'i seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu oran,

2022'de %4,2 idi; dolayısıyla hükümetin mali sıkılaştırma politikaları sonucunda bütçe açığı daralmıştır. Bu daralma, artan vergi gelirleri ve harcama kesintileriyle sağlanmıştır.

2022-23 mali yılında vergi gelirleri %35,8 artış göstermiştir. Ancak Etiyopya hâlâ yüksek kamu borcu ve sınırlı finansman kaynaklarıyla karşı karşıyadır. Ülkenin bütçe açığını finanse etmek için yerel kaynaklara başvurması, mali istikrarı sağlamada önemli bir unsur olmuştur. Ancak bu adım diğer taraftan da iç borçlanmayı artırmış ve bu durum bankacılık sektöründe likidite sorunlarına yol açmıştır. Son olarak bir dizi iç ve dış faktörün bir araya gelmesiyle ülkedeki yatırım seviyelerinde düşüş yaşanmıştır. Ülkedeki siyasi istikrarsızlık, özellikle kuzeydeki iç çatışmalar

3 "Ethiopia to save \$49 billion after completing debt restructuring," *Africa News*, 13 Ağustos 2024.

4 Matthew Hill and Fasika Tadesse, "Paris Club said to extend Ethiopia's IMF deal deadline to June," *Bloomberg*, 3 Nisan 2024.

ve federal hükümet ile Tigray Halk Kurtuluş Cephesi (TPLF) arasındaki gerilimler, yatırımcı güvenini olumsuz etkilemiştir. Bunun yanı sıra ekonomik belirsizlikler, dış borç yükünün artışı ve enflasyonist baskılar yatırım ortamını daha da zorlaştırmıştır. Döviz kısıtlamaları ve birinin değer kaybı, ithalat maliyetlerini artırmış; bu da işletme faaliyetlerini ve yatırım planlarını engellemiştir. Ayrıca piyasa reformlarının yavaş ilerlemesi, yabancı yatırımların ülkeye çekilmesini zorlaştırmıştır.

EKONOMİK KRİZİ TETİKLEYEN ANA FAKTÖRLER

Siyasi istikrarsızlık, Etiyopya'nın ekonomik sorunlarında bir rol oynamış olsa da uzun süredir daha derin sorunlar etkisini göstermektedir. Ülkenin temel ekonomik zorlukları, uzun yıllardır ekonomisinin belkemiğini oluşturan tarıma olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Tek bir sektöre odaklı ekonomi; sanayi, hizmet, madencilik, turizm ve teknoloji gibi diğer kritik sektörlerin yeterince gelişmemesine neden olmuştur.

Ekonominin bahsi geçen durumu, büyük ölçüde çeşitlilik eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Tarım sektörü yıllarca ülkeyi ayakta tutmuş olsa da sağlam bir sanayi tabanının veya güçlü bir hizmet sektörünün olmaması, ekonomiyi krizlere karşı savunmasız bırakmıştır. Hükümetin sadece tarıma odaklanan politikaları enflasyon, işsizlik ve dış ticaret açıkları gibi meselelerle mücadele edecek dirençle sahip bir ekonomi oluşturamamıştır. Bu tek sektöre dayalı sistem, ekonominin modernleşmesini ve çeşitlenmesini engellemiş; diğer alanlarda büyüme fırsatlarının kaçırılmasına neden olmuştur.

Etiyopya'nın doğrudan yabancı yatırım (DYY) oranı son yıllarda dalgalanmalar göstermiştir. Ülke, 2023'te yaklaşık 3,82 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çekmiştir; bu oran bir önceki yıla göre %11,5'lik bir artış göstermesine rağmen hedeflenen yatırım miktarının yalnızca %80'ine ulaşabilmiştir.⁵ Yatırımlar, ağırlıklı olarak imalat, yenilenebilir enerji ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Ülkenin DYY stoku ise 2023 itibarıyla 35,2 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır;⁶ bu da ülkenin GSYH'sinin %29,3'üne denk gelmektedir. Ancak Etiyopya'daki siyasi istikrarsızlık, döviz kısıtlamaları, birinin değer kaybı ve altyapı eksiklikleri gibi zorluklar, DYY'nin sürdürülebilir büyümesini olumsuz etkilemektedir. Çin başta olmak üzere Suudi Arabistan ve Türkiye gibi ülkelere gelen yatırımlar önemli olsa da yatırım ortamındaki belirsizlikler Etiyopya'nın yabancı yatırımcılar için cazibesini azaltan faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Etiyopya'nın mevcut ekonomik krizi, sadece son birkaç yılın sorunlarından kaynaklanmamaktadır. Bu durum uzun yıllardan beri biriken yapısal ve politik kararların bir sonucudur. Ülke, uzun süre boyunca devletin ekonomik faaliyetlerde merkezi rol oynadığı bir sistemle yönetilmiştir. Birçok büyük ekonomik faaliyet, devlet tekeli altında yürütülmüş, altyapı projeleri ve yatırımlar hükümet tarafından organize edilmiştir. Bu projeler genellikle dış borçlanmayla finanse edilmiş ve ülkenin borç yükünü artırmıştır. Devletin ekonomideki hâkimiyeti, özel sektörün gelişmesini ve büyümesini sınırlamış bu da sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin önünde engel oluşturmuştur.

5 "Ethiopia attracts over 3.8 billion USD foreign direct investment in concluded fiscal year," *Ethiopian News Agency*, 18 Temmuz 2024.

6 "Foreign direct investment (FDI) in Ethiopia," *Lloyds Bank*, 2024.

Bu yapısal sorunlar, yıllar içinde birikerek ekonomik kırılganlıkların artmasına neden olmuştur. Ülkenin dış baskılar ve iç politik zorluklar karşısında kırılgan bir ekonomisi bulunmaktadır. Örneğin, Kasım 2020'de başlayan Tigray çatışması, ekonomik kaynakların kalkınma projelerinden askeri harcamalara kaymasına yol açarak ekonomik büyümeyi yavaşlatmış; yabancı yatırımların çekilmesine ve turizm gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Bu tür sorunlar, dış yardımların azalmasıyla birleşerek krizi derinleştirmiştir. Ancak tüm bu gelişmelerin ardında yatan temel etken, uzun süredir devam eden ve çözülemeyen yapısal ekonomik sorunlardır.

EKONOMİ POLİTİKALARINDA ABİY AHMED HÜKÜMETİNİN PERFORMANSI

Başbakan Abiy Ahmed'in ekonomi politikaları, Etiyopya'nın uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmak için çeşitli reformlar ve yapısal değişiklikler içermektedir. Göreve geldiği 2018 yılından itibaren uygulamaya konulan "Yerli Ekonomik Reform Gündemi (*Home-Grown Economic Reform Agenda*)", ekonomideki temel yapısal sorunları çözmeyi ve Etiyopya'yı dış borç yükünden kurtarmayı

amaçlayan geniş kapsamlı bir plan olmuştur. Bu reformlar kapsamında devletin ekonomik faaliyetlerdeki merkezi rolü azaltılmaya çalışılmış; özel sektörün önünü açacak düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu reformların uygulanmasında çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Ülkenin ekonomik kırılganlıkları, özellikle Kovid-19 pandemisi, Tigray çatışması ve küresel enerji krizleri gibi dış faktörlerden dolayı derinleşmiştir.

Reform sürecinde atılan adımlar arasında devlet tekelindeki altındaki telekomünikasyon ve enerji sektörlerinde liberalizasyon hamleleri dikkat çekmektedir. Bu sektörlerde özel yatırımların teşvik edilmesi, ekonomiyi çeşitlendirme ve dış yatırımları çekme amacı taşımaktadır. Abiy Ahmed'in ekonomi politikaları, döviz kısıtlamalarının gevşetilmesi, birinin değer kaybının kontrol altına alınması ve enflasyonla mücadele için de önemli adımlar atmayı içermektedir.

Birinin serbest kur rejimine geçişi, IMF'nin desteğiyle yapılan dış borç yeniden yapılandırma anlaşmaları ile eşzamanlı yürütülmektedir. Bu adımlar kısa vadede döviz likiditesini artırmayı ve uzun vadede makroekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu politikaların etkinliği hâlâ tartışmalıdır. Reformların yavaş iler-

Abiy Ahmed'in ekonomi politikaları, döviz kısıtlamalarının gevşetilmesi, birinin değer kaybının kontrol altına alınması ve enflasyonla mücadele için de önemli adımlar atmayı içermektedir.

Abiy Ahmed'in ekonomi politikaları, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarıyla yapılan anlaşmalar sayesinde bazı kısa vadeli rahatlama sağlanmış olsa da bu girişimlerin çoğu kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalmıştır.

Etioyopya Başbakanı Abiy Ahmed, 14 Eylül 2020'de Etioyopya'nın Addis Ababa kentinde düzenlenen bir toplantıda yeni banknotları sergiledi.

lemesi ve iç çatışmalar kaynaklı ekonomik ve sosyal etkiler, bu politikaların başarılı olup olmayacağı konusunda belirsizlikler oluşturmaktadır. Ayrıca dış borç sürdürülebilirliği ve yatırımların artırılması gibi alanlarda hâlâ önemli zorluklar mevcuttur.

Diğer yandan Abiy Ahmed'in ekonomi politikaları, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarıyla yapılan anlaşmalar sayesinde bazı kısa vadeli rahatlama sağlanmış olsa da bu girişimlerin çoğu kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalmıştır. Hükümet, krizleri yönetmek için fonlar elde etmiş ve ekonomiyi geçici olarak istikrara kavuşturmuştur. Ancak yapısal reformlar yeterince uygulanmadığı için dış fonlara olan bağımlılık devam etmek-

tedir. Uzun vadeli toparlanma için gerekli olan temel ekonomik sorunlar da çözülememiştir. Abiy Ahmed hükümetinin ekonomi politikaları, verimsiz kamu harcamaları ve yolsuzluk gibi sorunlar nedeniyle daha da karmaşık hâle gelmiştir. Örneğin, şeker fabrikaları gibi büyük projeler, kötü yönetim nedeniyle başarısız olmuş ve kaynak israfına yol açmıştır. Hükümet ise bu durumun önüne geçmek için ekonomik sorunlara daha bütünsel ve yerli bir makroekonomik strateji ile yaklaşarak yönetimi iyileştirme, kurumsal kapasiteyi artırma ve mali yönetimi güçlendirme hedefiyle bir dizi reform başlatmıştır. Bu girişimlerin başarısı, hükümetin politikalarını kararlılıkla ve şeffaflıkla uygulama kapasitesine bağlı olacaktır.

EKONOMİYİ İYİLEŞTİRMEK İÇİN ATILAN YENİ ADIMLAR

Güncel olarak alınan stratejik makroekonomik önlem, Etiyopya para birimi birinin esnek kur rejimine geçirilmesi kararıdır. Etiyopya Merkez Bankası, 29 Temmuz 2024'te döviz kuru sistemini serbest bırakarak birinin değerinde sert bir düşüşe yol açmıştır. Bu adım sonrasında IMF'den de 3,4 milyar dolarlık genişletilmiş kredi kolaylığı onaylanmış ve bu kapsamda 1 milyar dolar serbest bırakılmıştır. Dünya Bankası da bu gelişmeyi takip ederek önümüzdeki üç yıl için toplam 16,6 milyar dolarlık bir finansman taahhüdü vermiştir.⁷ Bu adım, Etiyopya'nın geçmişte merkez bankası tarafından belirlenen döviz kuru ve cari hesap kısıtlamalarına dayalı sisteminin yol açtığı döviz kıtlıklarını, zayıf ihracat büyümesini ve yüksek enflasyonu hafifletmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda birinin aşırı değerlenmesi ve paralel piyasada iki katına kadar işlem görmesi, ülkenin ekonomik dengelerini bozmuştur. Döviz kuru serbest bırakma kararı, kısa vadede döviz kıtlığını hafifletmeyi ve likiditeyi iyileştirmeyi amaçlasa da dış borç sürdürülebilirliği hâlâ

büyük bir sorun olarak durmaktadır.

Etiyopya, 2021 yılında G20'nin Ortak Çerçevesi kapsamında borç yapılandırma talebinde bulunmuş ancak bu süreç iç savaş nedeniyle gecikmiştir. 2023 yılında Çin ve Paris Kulübü alacaklılarıyla yapılan borç erteleme anlaşmaları, ülkenin borç yükünü kısa vadeli hafifletmek için önemli adımlar olarak görülmektedir. Sonuç olarak Etiyopya'nın kısa vadede döviz rezervlerini artırması ve ekonomik istikrarı sağlaması beklenirken orta ve uzun vadede dış borç yapılandırmasının başarıyla tamamlanması ve yapısal reformların uygulanması gerekmektedir. Ancak bu yaklaşımın başarısı, Etiyopya'nın üretim kapasitesine ve hükümetin geçişi etkin bir şekilde yönetme yeteneğine bağlıdır. Kötü yönetim, enflasyonu ve ekonomik istikrarsızlığı daha da artırabilir ve özellikle toplumun düşük gelirli kesimini daha da olumsuz etkileyebilir.

Bir diğer gelişme Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile yapılan 817 milyon dolarlık para takası (swap) anlaşmasıdır.⁸ Bu da Etiyopya ekonomisi için geçici bir rahatlama sağlamayı amaçlayan önemli bir adım-

Sonuç olarak Etiyopya'nın kısa vadede döviz rezervlerini artırması ve ekonomik istikrarı sağlaması beklenirken orta ve uzun vadede dış borç yapılandırmasının başarıyla tamamlanması ve yapısal reformların uygulanması gerekmektedir.

7 "Ethiopia: The floating of the birr unlocks badly needed IMF support," *Credendo*, 6 Ağustos 2024.

8 Sadik Kadir, "Amid forex challenges, Ethiopia signs currency swap deal with UAE," *Anadolu Agency*, 16 Temmuz 2024.

dir. Anlaşma, Etiyopya ve BAE arasındaki ticaretin yerel para birimleriyle yapılmasına olanak tanıyarak ABD doları ihtiyacını azaltmayı hedeflemektedir. Etiyopya'nın düşük seviyelerdeki dolar rezervleri ve döviz krizine karşı geçici bir çözüm sunan bu anlaşma, kısa vadede döviz likiditesini artırmayı hedeflemektedir. Bu tür para takası anlaşmaları, uluslararası ticarete ülkenin dolar ihtiyacını hafifletmeye yardımcı olmakta ve iki ülke arasındaki ticari ilişkileri yerel para birimleri üzerinden yürütmeyi mümkün kılmaktadır. Ancak anlaşmanın uzun vadeli etkisi sınırlı gözükmemektedir. Nitekim döviz krizinin temel nedenleri olan yapısal ekonomik sorunlar, para politikasındaki belirsizlikler ve ithalat bağımlılığı gibi unsurlar çözülmedikçe dolar ihtiyacının tamamen ortadan kalkması mümkün değildir. Ayrıca anlaşmanın ayrıntıları tam olarak açıklanmadığı için sürdürülebilirliği ve ne kadar süreyle geçerli olacağı konularında belirsizlikler bulunmaktadır. Bu nedenle bu tür bir para takası anlaşması, Etiyopya'nın ekonomisine kısa vadeli bir rahatlama sağlarken kalıcı bir çözüm sunmak için kapsamlı yapısal reformlarla desteklenmesi gerekliliği bir kez daha anlaşılmaktadır.

DIŞ FAKTÖRLERİN ETİYOPYA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Etiyopya ekonomisi, büyük oranda küresel ekonomik gelişmeler ve dış faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir. Ülkenin ekonomik kırılganlığı, özellikle dış ticaret ve yatırım açısından dış faktörlere bağımlılığını artırmaktadır. Bu bağlamda Etiyopya'nın ekonomik performansı küresel enerji krizlerinden, iklim

değişikliğinden ve uluslararası diplomatik ilişkilerden etkilenmektedir.

Kovid-19 salgını, Etiyopya'nın döviz rezervleri üzerinde ciddi baskılar oluşturarak ekonomik kırılganlıkları artırmıştır. 2020'de salgının başlamasıyla dünya genelinde ticaretin yavaşlaması, Etiyopya'nın da ihracat gelirlerinde önemli bir düşüşe yol açmıştır. Ülkenin başlıca ihracat kalemleri arasında yer alan kahve ve tekstil gibi ürünlerde küresel talebin azalması, döviz kazanımlarını sınırlamıştır. 2020 yılında Etiyopya'nın döviz rezervleri hızla tükenerek 2020 sonunda yalnızca 2,5 ay yetecek kadar ithalatı karşılayabilecek seviyeye gerilemiştir. Bu düşüş, ithalata bağımlı olan enerji, sanayi ve tarım gibi sektörlerde tedarik zincirinin aksamasına neden olmuş; ülkenin üretim kapasitesi ve ekonomik büyüme hızını olumsuz etkilemiştir.⁹

Küresel enerji fiyatlarındaki artışlar, Etiyopya gibi ithalata bağımlı ülkeler için önemli bir maliyet yükü oluşturmaktadır. Küresel petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ile birlikte küresel tedarik zincirlerini kesintiye uğratan Rusya-Ukrayna Savaşı da Etiyopya'nın temel malzemeleri temin etmesini zorlaştırmış ve bu durum, ithalat maliyetlerini artırarak enflasyon oranlarını yukarı çekmiştir. Etiyopya, enerji kaynaklarının büyük bir bölümünü ithal ettiği için bu dalgalanmalar ekonomiyi doğrudan etkilemektedir.¹⁰ Yüksek enerji maliyetleri, üretim maliyetlerini artırarak yerli üretimi ve tüketicilerin alım gücünü zayıflatmıştır.

Etiyopya, dış yardımlara büyük ölçüde bağımlı bir ülkedir. Ancak iç siyasi istikrarsızlık ve özellikle Tigray bölgesindeki çatışmalar, Batılı

9 Eighth Ethiopia Economic Update: Ensuring Resilient Recovery from COVID-19, *World Bank Group*, Mart 2021.

10 Léonce Ndikumana, Janvier D. Nkurunziza, Miguel Eduardo Sanchez Martin, Samuel Mulugeta, and Zerihun Getachew Kelbore, "Monetary, Fiscal, and Structural Drivers of Inflation in Ethiopia: New Empirical Evidence from Time Series Analysis," Policy Research Working Paper Series 9881, *The World Bank*, 2021.

ülkelerle ilişkilerin gerilmesine ve dış yardımların azalmasına yol açmıştır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği, Etiyopya'ya yönelik yardımları azaltmış ve bu durum, ülkenin mali kaynaklarını daha da sınırlamıştır. Bu tür jeopolitik gelişmeler, ülkenin hem finansal kaynaklara erişimini kısıtlamış hem de uluslararası alanda itibarını zedelemiştir.

Dış faktörlerin Etiyopya ekonomisi üzerinde önemli etkileri olduğu açıkça görülmektedir. Döviz likidite yetersizliği, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar, iklim değişikliği ve jeopolitik baskılar, ülkenin ekonomik performansını olumsuz yönde şekillendiren başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek için daha geniş kapsamlı ve dirençli bir ekonomi politikası uygulanması gerekmektedir.

SONUÇ

Etiyopya, son yıllarda Afrika kıtasında dikkat çekici bir büyüme performansı sergilemesine rağmen yüksek enflasyon, döviz krizi, dış borç yükü ve siyasi istikrarsızlık gibi yapısal zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. 2023'te kaydedilen %7,1'lik büyüme oranı, ülkenin potansiyelini gösterse de bu büyüme sürdürülebilirlikten uzaktır. Tarım ve hizmetler sektörüne dayalı bu büyüme, sanayi ve

teknoloji gibi kilit sektörlerin yeterince gelişmemesi nedeniyle kırılındır. Ülkenin makroekonomik istikrarını tehdit eden enflasyon oranları, birin döviz karşısındaki değer kaybı ve dış borçlar, ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olmaya devam etmektedir.

Abiy Ahmed hükümetinin 2018'den itibaren başlattığı ekonomik reformlar, yapısal sorunları çözmeyi ve özel sektörü güçlendirmeyi amaçlasa da reformların yavaş ilerlemesi ve iç siyasi krizler bu süreçte önemli zorluklar ortaya çıkarmıştır. Özellikle Tigray çatışması, ülkenin kaynaklarını askerî harcamalara kaydırmış ve yabancı yatırımların azalmasına neden olmuştur. Ayrıca küresel enerji krizleri, döviz rezervlerindeki azalma ve döviz kısıtlamaları gibi sorunlar da ekonomik kırılma riskini artırmıştır.

Etiyopya ekonomisinin mevcut krizi, kısa vadede dış borçların yeniden yapılandırılması ve döviz krizine karşı geçici çözümler sunan para takası anlaşmaları gibi önlemlerle hafifletilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu tür geçici çözümler, ekonomideki yapısal sorunlar çözülmediği sürece kalıcı bir iyileşme sağlayamayacaktır. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri ile yapılan swap anlaşması, döviz sıkıntısını kısa vadede hafiflete-

Döviz likidite yetersizliği, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar, iklim değişikliği ve jeopolitik baskılar, ülkenin ekonomik performansını olumsuz yönde şekillendiren başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Etiyopya Maden, Petrol ve Doğal Gaz Bakanı Takele Uma

birlikte yapısal reformlar ve kurumsal iyileştirmeler yapılmadığı sürece, bu tür önlemlerin sınırlı bir etki oluşturacağı açıktır.

Çalışmanın temel bulguları, Etiyopya'nın uzun yıllardır süregelen tarım odaklı ekonomi modelinin, sanayi, teknoloji ve hizmet sektörlerinde yeterli çeşitlilik olmaması nedeniyle krize karşı savunmasız kaldığını göstermektedir. Bu bağlamda ekonominin daha dirençli hâle getirilmesi için yapısal reformların hızlandırılması gerekmektedir. Özellikle sanayi, yenilenebilir enerji ve teknoloji gibi alanlarda yatırımların artırılması, Etiyopya'nın büyüme hedeflerine ulaşmasında kilit rol oynayacaktır. Aynı zamanda, reform sürecinde yönetim şeffaflığının artırılması ve yolsuzlukla mücadele de ekonomik istikrarı sağlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Bu bağlamda Etiyopya'nın ekonomik krizini aşması için atılması gereken başlıca adımlardan biri makro ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Bu çerçevede döviz kuru serbestleştirme politikasının sürdürülebilir olması için IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları ile iş birliğine devam edilmelidir. Döviz likiditesi artırılmalı ve dış borç sürdürülebilirliği konusunda kapsamlı bir strateji oluşturulmalıdır. İkincisi, sanayi ve teknoloji alanındaki yatırımlar artırılması, ekonominin tarıma bağımlılığını azaltmak için önemli bir adımdır. Sanayi ve teknoloji yatırımlarının teşvik edilmesi ve yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik gerekli piyasa reformlarının hızlandırılması faydalı olacaktır. Üçüncü olarak yolsuzlukla mücadele edilmesi ve şeffaf yönetim ilkelerinin uygulanması gerektiğine dikkat çekilebilir.

Bu bağlamda hükûmetin büyük projelerde karşılaşılan verimsizlik ve yolsuzluk sorunlarına yönelik kapsamlı bir reform yapması gerekmektedir. Nitekim bu adımlar, uluslararası yatırımcıların güvenini yeniden kazanmasını sağlayacaktır. Dördüncü olarak Etiyopya'nın dış yardımlara olan bağımlılığını azaltmak ve sürdürülebilir bir büyüme modeli oluşturmak için yerel kaynaklara dayalı kalkınma stratejileri benimsenmesi faydalı olacaktır.

Sonuncu ancak en önemlisi iç çatışmaların sona erdirilmesi ve siyasi istikrarın sağlanması gerektiğidir. Bu durum Etiyopya için hem ekonomik büyüme hem de yabancı yatırımların çekilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Tigray gibi çatışmaların çözümü ile potansiyel iç ve bölgesel tehditlerin ortadan

kaldırılması noktasında diplomatik adımların artırılması uzun vadeli kalkınma için bir ön koşuldur.

Sonuç olarak Etiyopya'nın ekonomik krizden çıkışı, yapısal reformların hızla hayata geçirilmesi, şeffaf yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uzun vadeli bir kalkınma planının uygulanmasına bağlıdır. Kısa vadeli çözümlerle döviz krizinin hafifletilmesi ve borç yapılandırmasının sağlanması önemli adımlar olsa da sürdürülebilir ekonomik büyüme için daha geniş kapsamlı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Etiyopya'nın karşı karşıya olduğu ekonomik sorunlar, küresel krizler ve iç çatışmalarla derinleşmiş olsa da yapısal sorunların çözümüyle ülkenin kalkınma potansiyeli yeniden ortaya çıkarılabilecektir.

Hasna Jebel Abagero

İbn Haldun Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam eden Abagero, lisans derecesini de aynı üniversiteden ve bölümden almıştır. Aynı üniversitede insani bilimler ve toplumlar dersi kapsamında iki yıl boyunca öğretim görevlisi olarak görev yapmış ve çeşitli akademik projelerde araştırma asistanı olarak yer almıştır. Çatışma analizi ve çözümü, jeopolitik ve güvenlik konularına özel ilgi duyan Abagero'nun çalışmaları, uluslararası medya organlarında yayımlanmıştır. İyi derecede Amharca, İngilizce, Türkçe ve Arapça dillerini bilmektedir.

Oğuzhan Demirdöğen

Lisans derecesini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat bölümünden alan Demirdöğen, yüksek lisans eğitimine Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Ekonomik Kalkınma ve Büyüme programında tez aşamasında devam etmektedir. Bununla birlikte Sabancı Üniversitesi'nde MBA eğitimine de devam etmektedir. Çalışmalarında Ortadoğu ülkelerinin ekonomilerine odaklanan Demirdöğen, bölge siyaseti ve gelişmeleri çerçevesinde analizler yapmaktadır.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2024

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)